

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ШРАМКО Оксана Іллівна – кандидат філософських наук, доцент кафедри музикознавства, інструментальної та хореографічної підготовки Криворізького державного педагогічного університету.

Наукові інтереси: філософія мистецтва та мистецької освіти, мистецька педагогіка, музикознавство, музичне виконавство.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

SHRAMKO Oksana Illivna – PhD, Associate Professor, Department of musicology, instrumental and choreographic training, Krivoy Rog State Pedagogical University.

Scientific interests: philosophy of art and art education, art pedagogy, musicology, musical performance.

Стаття надійшла до редакції 27.09.2024 р.

УДК 378.016:796:793.3

DOI: 10.36550/2415-7988-2024-1-216-312-315

Янг Юе –

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки Волинського національного університету імені Лесі Українки
ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-8974-8151>
e-mail: Yang.Yue@vnu.edu.ua

ФЕНОМЕН КУЛЬТУРИ ЗДОРОВ'Я ЯК НАУКОВА ПРОБЛЕМА

У статті проаналізовано феномен культури здоров'я у науковому дискурсі. Актуалізовано проблему здоров'я людини загалом, що розглядається світовою спільнотою як одна із глобальних, життєво важливих, яка визначає нові вимоги до процесу формування культури здоров'я особистості як універсального загальнолюдського концепту. З'ясовано, що проблема формування культури здоров'я широко представлена у наукових дослідженнях як вагома складова міждисциплінарних розвідок. Попри активне використання поняття «культура здоров'я» у вітчизняній і зарубіжній науковій літературі констатовано відсутність єдиного погляду на розуміння і чітке трактування означеного терміну, що є не простим поєднанням означених понять, а феноменом, який у сукупності, синтезуючи їх ключові ознаки, утворює «нову якість, новий особливий зміст». Уточнено дефініціювання понять «культура» і «здоров'я». Виявлено, що поняття «здоров'я» через тривалу історію свого вивчення і використання вітчизняними й зарубіжними фахівцями різних наукових напрямів має різні трактування. Поняття «здоров'я» визначено як багатовимірну характеристику стану благополуччя особистості, що зумовлений взаємозв'язаним, гармонійним функціонуванням фізичної, психоемоційної, духовної, соціальної сфер і забезпечує щасливе життя людини. Посвідчено, що семантична домінанта поняття «культура здоров'я» співвідноситься з філософським визначенням терміну «культура», крізь призму якого цей феномен характеризується як з урахуванням особливостей конкретно-історичних форм людської життєдіяльності на різних етапах суспільного розвитку, суспільно-економічних формацій, етнічних і національних спільностей, так і специфіки поведінки, свідомості і діяльності людей у конкретних сферах суспільного життя. Термін «культура здоров'я» потрактовано як складову загальної культури особистості, інтегративну якість, що акумулює систему знань про здоров'я як соціально-культурне явище, компоненти здорового способу життя, систему ціннісних орієнтацій, усвідомлення особистісної значущості цінності здоров'я як необхідності особистого саморозвитку, здатність усвідомленого вироблення індивідуальної стратегії збереження і розвитку здоров'я, що виявляється у здоров'язбережувальній поведінці.

Ключові слова: загальна культура особистості, здоров'я, здоровий спосіб життя, інтегративна якість, культура, культура здоров'я, ціннісні орієнтації.

Yang Yue –

a graduate of the third (educational and scientific) level of higher education in the specialty 011 Educational, pedagogical sciences of Lesya Ukrainka Volyn National University
ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-8974-8151>
e-mail: Yang.Yue@vnu.edu.ua

PHENOMENON OF HEALTH CULTURE AS A SCIENTIFIC PROBLEM

The article analyzes the phenomenon of health culture in scientific discourse. The problem of human health in general, which is considered by the world community as one of the global, vitally important ones, has been updated, which defines new requirements for the process of forming a culture of personal health as a universal human concept. It was found that the problem of health culture formation is widely represented in scientific research as a significant component of interdisciplinary research. Despite the active use of the concept of "health culture" in domestic and foreign scientific literature, it has been established that there is no unified view on the understanding and clear interpretation of the defined term, which is not a simple combination of the defined concepts, but a phenomenon that in aggregate, synthesizing their key features, forms "new quality, new special meaning". The definitions of the concepts "culture" and "health" have been clarified. It was revealed that the concept of "health" has different interpretations due to the long history of its study and use by domestic and foreign specialists of various scientific fields. The concept of "health" is defined as a multidimensional characteristic of a person's state of well-being, which is determined by the interconnected, harmonious functioning of the physical, psycho-emotional, spiritual, and social spheres and ensures a happy human life. It is proven that the semantic dominant of the concept of "health culture" is correlated with the philosophical definition of the term "culture", through the prism of which this phenomenon is characterized as taking into account the specifics of concrete-historical forms of human activity at various stages of social development, socio-economic formations, ethnic and national communities, as well as the specifics of people's behavior, consciousness and activity in specific spheres of social life. The term "health culture" is interpreted as a component of the general culture of the individual, an integrative quality that accumulates a system of knowledge about health as a socio-cultural phenomenon, components of a healthy lifestyle, a system of value orientations, awareness of the personal significance of the value of health as a necessity of personal self-development, the ability to consciously develop an individual strategy for the preservation and development of health, which is manifested in health-preserving behavior.

Key words: general personality culture, health, healthy lifestyle, integrative quality, culture, health culture, value orientations.

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. В умовах інтенсивних змін соціокультурного простору суспільства XXI століття проблема здоров'я людини загалом розглядається світовою спільнотою як одна із глобальних, життєво важливих, що, відповідно, визначає нові вимоги до процесу формування культури здоров'я особистості як універсального загальнолюдського концепту.

Значущість проблеми збереження здоров'я, застосування здоров'язбережувальних технологій, які сприяють розвитку ціннісного ставлення до власного здоров'я людини декларується нормативними документами «Європейська політика та стратегії для 21 століття «Здоров'я – 2020».

Концептуальні орієнтири здоров'язбережувальної парадигми у площині вирішення пріоритетних завдань системи освіти, одним із яких є «виховання людини в душі відповідального ставлення до власного здоров'я та здоров'я оточуючих як до найвищої індивідуальної і суспільної цінності» актуалізують необхідність підготовки педагога з високим рівнем культури здоров'я.

Аналіз актуальних досліджень. Слід відзначити, що проблема формування культури здоров'я широко представлена у наукових дослідженнях як вагома складова міждисциплінарних розвідок, зокрема: у соціально-філософському вимірі (Ю. Лисицин, О. Сахно, Л. Сущенко, Л. Рубіна) опрацьовуються теоретико-методологічні засади порушеної проблеми; у педагогічній площині – формування здорового способу життя (О. Вакуленко, Л. Жаліло, Н. Комарова, Р. Левін, І. Солоненко, О. Яременко); характерологічні аспекти феномену «здоров'я» з медичних позицій (М. Амосов, Г. Апанасенко, В. Войченко та ін.); у ракурсі валеології, фізичної культури та спорту (Ю. Драгнєв, С. Кириленко, В. Магін, О. Міхєєнко, В. Скумін та ін.); в аспекті сучасного гуманітарного знання (А. Баранов, В. Горашук, Г. Кривошеєва, С. Кириленко, С. Лебедченко, Ю. Мельник та ін.), з психологічних позицій (Ю. Сурмяк, Л. Кудрик та ін.) – формування культури здоров'я особистості.

Мета статті: проаналізувати феномен культури здоров'я у науковому дискурсі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Передусім, звертаємо увагу на те, що, попри активне використання поняття «культура здоров'я» у вітчизняній і зарубіжній науковій літературі, констатуємо відсутність єдиного погляду на розуміння і чітке трактування означеного терміну. До того ж, як слушно відзначають учені (В. Горашук, С. Замрозевич-Шадріна та ін., термін «культура здоров'я» є не простим поєднанням означених понять, а феноменом, що в сукупності, синтезуючи їх ключові ознаки, утворює «нову якість, новий особливий зміст» [1]. А відтак, зумовлює необхідність уточнити дефініціювання понять «культура» і «здоров'я».

Зауважимо, поняття «здоров'я» через тривалу історію свого вивчення і використання вітчизняними й зарубіжними фахівцями різних наукових напрямів має різні трактування. Однак, не ставлячи

за мету всебічно проаналізувати позиції науковців щодо сутності поняття «здоров'я», натомість, представимо власне бачення. При цьому ми дотримуємося найбільш поширеного визначення, поданого у Статуті Всесвітньої організації охорони здоров'я, де зазначено, що «здоров'я – це стан повного фізичного, духовного та соціального благополуччя, а не тільки відсутність хвороб та фізичних вад» [2].

Конструктивним вважаємо трактування поняття «здоров'я», запропоноване в «Енциклопедії освіти», як динамічного стану організму, характерологічними ознаками якого є високий енергетичний потенціал, оптимальні адаптаційні реакції на зміни довкілля, що забезпечує гармонійний фізичний, психоемоційний і соціальний розвиток особистості, її активне довголіття, повноцінне життя, ефективну протидію захворюванням» [3, с. 318].

Науково вартісною видається дефініція здоров'я як цілісного динамічного стану, що визначається потенціями синергетичної, пластичної і регуляторної функційності, стійкості до впливу негативних чинників зовнішнього середовища як основи для виконання соціальних і біологічних функцій» [4].

Отже, зважаючи на вище викладене і солідаризуючись із думкою вчених, поняття «здоров'я» визначаємо як багатовимірну характеристику стану благополуччя особистості, що зумовлений взаємозв'язаним, гармонійним функціонуванням фізичної, психоемоційної, духовної, соціальної сфер і забезпечує щасливе життя людини.

Відзначимо, що поняття «культура» опрацьовується різними галузями знань із позицій власних вимог і завдань. За твердженням В. Горашука, у найзагальнішому вигляді культура характеризується як сукупний результат продуктивної діяльності людей; у вузькому, особистісному розумінні, – як певні цінності та норми поведінки людини в соціальному й природному оточенні [5, с. 5].

Існує думка (А. Белік), що культура є особливою формою життєдіяльності людей, яка забезпечує прояв різноманітних способів життя, матеріальних способів перетворення природи і створення духовних цінностей.

У ракурсі викладеного вважаємо, що семантична домінанта поняття «культура здоров'я» співвідноситься з філософським визначенням терміну «культура», крізь призму якого цей феномен характеризується як з урахуванням особливостей конкретно-історичних форм людської життєдіяльності на різних етапах суспільного розвитку, суспільно-економічних формацій, етнічних і національних спільностей, так і специфіки поведінки, свідомості і діяльності людей у конкретних сферах суспільного життя. До того ж, дефініціювання культури як «системи програм людської діяльності, поведінки і спілкування людини для зміни й удосконалення суспільного життя в усіх його основних виявах» [3, с. 439], вочевидь, має міцне філософське підґрунтя.

Стосовно поняття «культура здоров'я», то на сьогодні відсутнє його однозначне тлумачення у науковому дискурсі.

Як слушно зауважує В. Горашук, культура здоров'я є важливим складовим компонентом загальної культури людини, зумовленим матеріальним і духовним середовищем життєдіяльності суспільства, що виражається в системі цінностей, знань, потреб, умінь і навичок з формування, збереження й зміцнення її здоров'я [5].

Аналогічної думки дотримується В. Оржеховська, розглядаючи поняття «культура здоров'я» невід'ємною складовою загальної культури особистості, що забезпечує певний рівень знань, умінь, навичок щодо формування, відтворення, зміцнення здоров'я й характеризується високим рівнем культури поведінки стосовно власного здоров'я і здоров'я оточуючих [6, с. 3-7].

Ми поділяємо думку Г. Куртової стосовно визначення поняття «культура здоров'я» як «інтегративної характеристики особистості та її діяльності, що відображає синтетичну природу культури, яка об'єднує створення людиною матеріальних і духовних цінностей як результат системи її ставлення до природи, суспільства, самої себе і свого здоров'я, зв'язку людини зі світом і прояву в ньому через створювані нею цінності» [7, с. 168].

У наукових студіях відзначається також аксіологічна пов'язаність понять «культура здоров'я» та «здоровий спосіб життя», що відображає спосіб життєдіяльності, спрямований на збереження та поліпшення здоров'я людини (праця, побут, форми використання вільного часу, задоволення матеріальних та культурних потреб тощо).

Заслугове на увагу резюме науковців (О. Яременко та ін.) про здоровий спосіб життя, який поєднує все в людській діяльності: що стосується збереження і зміцнення здоров'я, що сприяє виконанню людиною своїх людських функцій через діяльність із оздоровлення умов життя – праці, відпочинку, побуту [8].

Суголосною вважаємо думку О. Омельченко, згідно з якою здоровий спосіб життя характеризується «як спосіб життєдіяльності людини, метою якого є формування, збереження і зміцнення здоров'я на довгі роки» [9, с. 78].

Отже, крізь призму викладених теоретичних позицій ми суголосні з позицією С. Замрозович-Шадріної щодо трактування культура здоров'я як складової загальної культури особистості, інтегративної якості, що акумулює систему знань про здоров'я як соціально-культурне явище, компоненти здорового способу життя, систему ціннісних орієнтацій, усвідомлення особистісної значущості цінності здоров'я як необхідності особистісного саморозвитку, здатність усвідомленого вироблення індивідуальної стратегії збереження і розвитку здоров'я, що виявляється у здоров'язбережувальній поведінці [1, с. 110].

Висновки та перспективи подальших розвідок напрямку. Таким чином, проведений аналіз наукових джерел підтвердив різноаспектність дефініціювання феномену «культура здоров'я», засвідчуючи, що культура здоров'я є не

лише якістю особистості, пов'язаною з її загальною культурою, але й способом життя. Це не лише завершений результат розвитку людини, але й динамічний процес взаємодії з існуючими культурними цінностями, що містить засоби виявлення, засвоєння, створення й передачі цінностей, знань, умінь, навичок здорового способу життя.

Перспективи подальших наукових розвідок убачаємо в дослідженні потенціалу спортивних танців у формуванні культури здоров'я здобувачів вищої освіти.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Замрозович-Шадріна С.Р. Підготовка майбутніх педагогів до формування культури здоров'я дітей у НВК «Школа-садок»: теорія і практика. Луцьк: Волиньполіграф. 2020.
2. WHO. Constitution of the World Health Organization. URL: https://www.who.int/governance/eb/who_constitution_en.2006.pdf.
3. Кремень В. Г. (Ред.). Енциклопедія освіти. Київ: Юрінком Інтер. 2008.
4. Бойчук Ю. Д. Загальна теорія здоров'я та здоров'язбереження. Харків: Рожко С. Г. 2017
5. Горашук В.П. Теоретичні і методологічні засади формування культури здоров'я школярів: автореф. дис д-ра пед. наук: 13.00.01; Харк. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. Х., 2004. 40 с.
6. Оржеховська В. М. Педагогіка здорового способу життя. *Проблеми освіти*. № 48. 2006. С. 3–7.
7. Куртова Г. Ю. Здоровий спосіб життя як пріоритетна цінність виховання сучасних дітей та молоді. *Вісник Чернігівського державного педагогічного університету*. № 55. 2008. С. 168–170.
8. Яременко О., Балакірева О., Вакуленко О., Варбан М., Волинець Л., Ганюков О., Пеша І. Формування здорового способу життя молоді: проблеми і перспективи. Київ: Український інститут соціальних досліджень. 2000.
9. Омельченко О. В. Особливості професійно-педагогічної діяльності вчителя початкових класів з організації здоров'язберігаючого навчально-виховного процесу. (Дис. канд. пед. наук). Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди, Харків. 2007.

REFERENCES

1. Zamrozevych-Shadrina, S.R. (2020). *Pidhotovka maibutnih pedahohiv do formuvannia kultury zdorovia ditei u NVK «Shkola-sadok»: teoriia i praktyka* [Preparation of future teachers for the formation of children's health culture in the "Kindergarten School": theory and practice]. Lutsk: Volynpolihraf [in Ukrainian]
2. WHO (2006). *Constitution of the World Health Organization*. URL: https://www.who.int/governance/eb/who_constitution_en.pdf. [in English]
3. Kremen, V. H. (Red.) (2008). *Entsyklopediia osvity* [Encyclopedia of education]. Kyiv: Yurinkom Inter [in Ukrainian]
4. Boichuk, Iu. D. (2017). *Zahalna teoriia zdorovia ta zdoroviazberezhennia* [General theory of health and health care]. Kharkiv: Rozhko S. H. [in Ukrainian]
5. Horashchuk, V.P. (2004). *Teoretychni i metodolohichni zasady formuvannia kultury zdorovia shkolariv* [Theoretical and methodological foundations of the formation of the health culture of schoolchildren]: avtoref. dys d-ra ped. nauk: 13.00.01; Khark. nats. ped. un-t im. H.S.Skovorody. Kh. 40 s. [in Ukrainian]
6. Orzhekhovska, V. M. (2006). *Pedahohika zdorovoho sposobu zhyttia* [Pedagogy of a healthy lifestyle]. *Problemy osvity*. № 48. S. 3-7. [in Ukrainian]

7. Kurtova, H. Yu. (2008). Zdorovyi sposib zhyttia yak priorytetna tsinnist vykhovannia suchasnykh ditei ta molodi [A healthy lifestyle as a priority value for the education of modern children and youth]. *Visnyk Chernihivskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu*. № 55. S. 168–170 [in Ukrainian]

8. Iaremenko, O., Balakirieva, O., Vakulenko, O., Varban, M., Volynets, L., Haniukov, O. Pasha, I. (2000). Formuvannia zdorovoho sposobu zhyttia molodi: problemy i perspektyvy [Formation of a healthy lifestyle for young people: problems and prospects]. Kyiv: Ukrainskyi instytut sotsialnykh doslidzhen [in Ukrainian]

9. Omelchenko, O. V. (2007). Osoblyvosti profesiino-pedahohichnoi diialnosti vchytelia pochatkovykh klasiv z orhanizatsii zdoroviazberihaiuchoho navchalno-vykhovnoho protsesu [Peculiarities of the professional and pedagogical activity of the primary school teacher in the organization of the health-preserving educational process]. (Dys. kand. ped.

nauk). Kharkivskiy natsionalnyi pedahohichnyi universytet imeni H. S. Skovorody, Kharkiv [in Ukrainian]

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Янг Юе – здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки Волинського національного університету імені Лесі Українки.

Наукові інтереси: формування культури здоров'я здобувачів вищої освіти засобами спортивного танцю.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

Yang Yue – a graduate of the third (educational and scientific) level of higher education in the specialty 011 Educational, pedagogical sciences of Lesya Ukrainka Volyn National University.

Scientific interests: formation of health culture of higher education students by means of sports dance.

Стаття надійшла до редакції 15.10.2024 р.

УДК 37.09

DOI: 10.36550/2415-7988-2024-1-216-315-320

РАДУЛ Ольга Сергіївна –

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри дошкільної та початкової освіти

Центральноукраїнського державного університету
імені Володимира Винниченка

ORCID: <https://0000-0003-0627-1541>

e-mail: olga.s.radul@gmail.com

МЕЛЬНИЧУК Костянтин Сергійович –

кандидат історичних наук, доцент,
викладач Кропивницького фахового
коледжу харчування та торгівлі

ORCID: <https://0000-0002-6236-7567>

e-mail: melnchukkosta@gmail.com

РЕОРГАНІЗАЦІЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ У 1917–1920 РР.

Історія освіти в Україні, зокрема вищої, періоду 1917–1920 рр. є малодослідженою в сучасній історико-педагогічній науці. У цей час при владі перебували різні уряди, які представляли різні політичні сили, проте в галузі освіти всі вони дотримувалися соціалістичних ідей, проголошували демократичні принципи та сприяли розбудові національної школи, однак кожен з урядів робив і власні кроки у реорганізації вищої освіти. З'ясовано, що уряди Центральної Ради, Гетьманату й Директорії основний акцент робили на створенні українських університетів. У Києві (1917) та Кам'янець-Подільському (1918) виникають нові українські народні університети, які у 1918 р. отримали статус державних. Для підготовки вчителів українознавства для середніх шкіл створюється Педагогічна Академія (1917). Були спроби відкриття українських університетів у Полтаві та Ніжині у 1918 р., схвалювалися рішення про відкриття учительських інститутів для підготовки учителів (1919 р.). Раднарком спрямовує свою діяльність з реорганізації вищої освіти на демократизацію вищої школи, зокрема забезпечення її доступності всім верствам населення незалежно від статі (безкоштовність навчання, створення підготовчих курсів при закладах вищої освіти для тих, хто не мав середньої освіти), створення колегіальних органів управління закладами на місцях та органів внутрішнього управління у закладах вищої освіти (ради комісарів навчальних закладів, факультетських та вузівських рад і правління), скасування прав і привілеїв викладачів, заміщення кафедр за конкурсом тощо. З 1920 р. реорганізація вищої освіти полягала у створенні профільних інститутів на базі колишніх університетів – інститутів народної освіти, інститутів народного господарства, медичних інститутів. З'ясовано, що у зазначений історичний період все ж таки було більше декларацій, ніж практичних дій.

Ключові слова: історія вищої освіти, реорганізація, університети, інститути, історія освіти України, управління вищою освітою.

RADUL Olha Serhiyivna –

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,

Professor of Volodymyr Vynnychenko

Central Ukrainian State University

ORCID: <https://0000-0003-0627-1541>

e-mail: olga.s.radul@gmail.com